

HISIMLAR ARASI SATIŞ SÖZLEŞMELERİ VE MUVAZAA

*Yrd. Doç. Dr. İpek YÜCER AKTÜRK**

ÖZET

Günümüzde birçok hukuki uyumsuzlukta göz önüne alınması gereken ve Yargıtay ve İsviçre Federal Mahkemesinin emsal kararlarına konu olan “hısımlar arası satış sözleşmeleri” tüm boyutları ile incelenmesi gereken bir husustur. Bu kapsamda, hısımlar arası satış sözleşmelerinin muvazaanın emaresi olduğuna ilişkin fiili karinenin, uygulama alanı bulabileceği hukuk müesseselerinin ele alınması ve söz konusu karinenin etkilerinin ortaya koyulması büyük önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Satış Sözleşmesi, Muvazaa, Akriba, Muvazaa Emaresi, Nisbi Muvazaa, Fiili Karine.

ABSTRACT

It becomes more of an issue to analyse "the contract of sale between relatives" because of its importance considering the current legal relationships within the framework of Turkish and Swiss Court of Cassation. In that sense, it has great importance to determine the presumption of fact that calls on the contract of sale between relatives an indication of simulation, the legal relationships that this presumption could be applied as well as the effects of that presumption.

Keywords: Sales Contract, Equalization, Relative, Indication of Equalization, Relative Equalization, Presumption of Fact.

* Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk Bilim Dalı Öğretim Üyesi.

GİRİŞ

Yargıtay ve İsviçre Federal Mahkemesi (İFM) tarafından, taşınmaz üzerinde paydaşların önalım hakkının ileri sürülmesini doğuran hukuki işlemlerin başında gelen satış sözleşmeleri, birçok içtihatla ele alınmıştır. Bu içtihatlarda, günümüzde de benimsenen ve tüm hukuki sonuçları ile incelenmesi gereken konulardan birisini de “hısımlar arasındaki satış sözleşmeleri” oluşturmaktadır. Hısımlar arasındaki satış sözleşmelerinin, önalım hakkına yönelik hukuki sonuçları, anılan içtihatlarda ayrıntılı bir şekilde tespit edilmiştir. Ancak, konuya ilişkin uygulamaların, özellikle kanuni mal rejimi olan edinilmiş mallara katılma rejiminin tasfiyesi ve muris muvazaasına yönelik etkisi de büyük önem arz etmektedir. Bu sebeple, bu çalışmamızda, ilgili içtihatların farklı hukuki kurumlar üzerindeki önemi ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

Günümüzde birçok yargı kararının gerekçesini oluşturan ve emsal karar niteliğine bürünmüş olan bu içtihatlar, Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kurulu tarafından verilen 27.03.1957 tarihli ve 1956/12 Esas 1957/2 Karar sayılı ve İFM¹ tarafından verilen BGE 87 II 263 sayılı kararlardan oluşmaktadır. Bu kararlarda özet olarak; “Müşterek mülkün hissedarı, hissesini karı ve kocaya evlada veyahut akrabaya temlik etmesi halinde şeklen satış akdi bulunsa bile hakikatte satıştan gayri miras hukukuna müteferri maksatların veya hibe gibi mülahazaların hakim olduğu ahvalde Medeni Kanunun hakiki satışlarda kabul eylediği şufa hakkının cereyan etmeyeceği, miras hukukuna müteallik kaidelele tevkifan veya sair mülahazalarla kendi evladına veya akrabasına satış yapması halinde de şufa cereyan edip etmeyeceği noktasının ...mülhaza olunmak icap ettiği, bu gibi akrabaya satışta ortada satış akdinin bir unsuru olan bedel zikredilmiş olsa bile bunu mücerret bir satış olarak kabul etmeye imkan olmadığı, çünkü burada mümellikin maksadı malının bedelini almak değil, belki akrabalık münasebeti dolayısıyla onu tesahüp etmek ve yerine geçmek olduğu” belirtilmiştir. Anılan içtihatları benimseyen birçok Yargıtay kararında² da; “İlgili kararın uygulanabilmesi için öncelikle satışın, satış tarihi itibarıyla doğrudan mirasçılar arasında yapılması gerekmeyip, temlikin taraflarının akraba olmasının yeterli olduğu, temlikin akrabalar arasında satış şeklinde yapılmış olması halinde ise bu kez İçtihadı Birleştirme Kararının aradığı “hibe veya miras hukukuyla ilgili amacı”nın bulunup bulunmadığı hususunun, diğer biri ifade ile akrabalar arasında yapılan her temlikte³ somut uyumsuzluğun nite-

¹ Ayrıca bkz.; BGE 115 II 175; BGE 116 II 164.

² Yargıtay HGK, 29.04.2011 g. ve E.2011/6-164, K. 2011/245; Yargıtay HGK, 27.05.2015 g., 2013/2268 E., 2015/1437 K.; Yargıtay 14.HD., 15.12.2014 g., 2014/10130 E., 2014/14355 K.

³ Yargıtay HGK, 24.06.2015 g. ve E.2014/315, K. 2015/1744; “Satış tarihinden önce davalının pay satana bakması veya onunla ilgilenmesi pay satan ile davalı arasında evlatlık ilişkisi olduğunu göstermeyeceği gibi, akraba olduğu da söylenemez. Satış tarihinde davalı üçüncü kişi

liğine göre temlikin hibe veya miras hukukuyla ilgili amaçlarla yapılmış olup olmadığının yöntemince ispatı aranmalı ve ispatı halinde temlikle önalım hakkının kullanılmasının mümkün olamayacağı gözetilmeli, ilgili içtihadın, sözleşmede taraf olan kişinin işlemde muvazaa savunmasında bulunamayacağı ve bunu her türlü delille ispat edemeyeceği kuralının istisnasını oluşturduğu” gerekçelerine yer verilmiştir.

Bu içtihatların, hısmımlar arası satış sözleşmelerinin, gerçek bir satış sözleşmesi niteliğinde olmadığı ve muvazaalı işlem olarak görülmesinin emaresi olduğuna⁴ ilişkin fiili bir karine oluşturduğu açıktır. Bu nedenle, bu emsal kararların, hukukun diğer alanlarına etkisinin incelenmesi büyük bir önem arz etmektedir. Bu çalışmamızda, ilk olarak nisbi muvazaa konusu üzerinde durulacak, daha sonra da söz konusu fiili karinenin rol oynayabileceği durumlar, hukuki sonuçları ile beraber ele alınacaktır.

I. NİSBİ MUVAZAA

1. Genel Olarak

TBK m.19’a göre; “Bir sözleşmenin türünün ve içeriğinin belirlenmesinde ve yorumlanmasında, tarafların yanlışlıkla veya gerçek amaçlarını gizlemek için kullandıkları sözcüklere bakılmaksızın, gerçek ve ortak iradeleri esas alınır”. Bu maddeden hareketle muvazaa, tarafların, iradeleri ile beyanları arasında bilerek yarattıkları bir uyumsuzluk hali olarak bilinmektedir. Daha açık ifadesi ile muvazaa, tarafların anlaşarak üçüncü kişileri aldatmak kastıyla, belirli bir hukuki işlem yapmak istemekle beraber dışarıya karşı başka bir işlem yapmış gibi göstermeleri veya hiçbir hukuki işlem yapmak istememelerine rağmen görünürde

durumundadır. Öte yandan önalım hakkı satış ile kullanılabilir hale geldiğinden iyi niyet kuralının bu olayda tartışılması mümkün değildir. Davacı önalım bedelini depo etmiştir. Bu durumda davacının önalım hakkı bulunduğundan davanın kabulüne karar verilmesi gerekirken yazılı gerekçeyle davanın reddine karar verilmesi doğru olmadığından hükmün bozulması gerekmiştir”.

⁴ Yargıtay HGK, 15.12.2010 g., 2010/6-572 E., 2010/656 K.; “Elbette ki bu karar her akrabaya yapılan temlikte mutlaka uygulanmayacaktır. Bu endişeyi de gidermek için İçtihadı Birleştirme Kararı gerekçesinde bunun sınırlarını da açıkça ortaya koymuştur. Görünürde satış olsa bile, önemli ve tesbiti gereken hususun, akidin maksadını tayin etmekten ibaret bulunduğu, bunun da sözleşmenin yapıldığı hal ve şartlara göre değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Alıcının, satıcının mirasçısı ya da akrabası olması, bedelin düşük bulunması veya kendisine temlik olunan şahsın ödeme kabiliyetinin bulunmaması gibi hallerin sözleşmenin mahiyetini ve vasfını tayin ve takdire yardım eden amiller olduğu da açıklanmıştır. Hâkim, her somut olayda İçtihadı Birleştirme Kararını uygulayabilmek için, temlik eden ile temellük edenin yakınlığı saptayacak, kendisine hibe yapılmasını gerektiren özel durumları tespit edecek, gerçekte bir bedel ödenip ödenmediğini, temellük edenin ekonomik durumunu araştırarak bu şekilde temlik edenin asıl maksadını belirledikten sonra İçtihadı Birleştirme Kararı’nın uygulanıp uygulanmayacağına karar verecektir”.

herhangi bir işlemi yapmaları şeklinde tanımlanmaktadır. İlk durum “nispi muvazaa”, ikinci durum ise “mutlak muvazaa” olarak adlandırılmaktadır⁵.

Nisbi muvazaada, tarafların bilerek iradeleri ile beyanları arasında yarattıkları bir uyumsuzluk hali söz konusudur. Burada tarafların iradeleri ve irade beyanları birbirine uygun değildir. Taraflar aslında bir hukuki işlem yapma iradesine sahip oldukları halde, üçüncü kişileri aldatmak kastıyla sanki başka bir hukuki işlem yapma iradesine sahiplermiş gibi beyanda bulunurlar. Böylece, aldatma kastı ile hareket etmiş ve dış dünyaya karşı gerçekte istediklerinden başka bir hukuki işlem yapma iradesine sahiplermiş gibi bir izlenim yaratmış olurlar. Nisbi muvazaa da kendi içinde açık ve gizli nisbi muvazaa olarak ikiye ayrılmaktadır. Açık nisbi muvazaada, tarafların gerçek iradeleri başka bir sözleşmede açıkça birleşmektedir. Örneğin, “ bir satış sözleşmesinin, gerçek iradelerin bağışlama sözleşmesinde birleşmesi gerektiğine ilişkin anlaşma ile yapıldığı” hallerde⁶, durum böyledir. Ancak, tarafların açık bir anlaşma olmaksızın, aslında yapmak istedikleri sözleşmeyi, başka bir sözleşme tipinin arkasına gizledikleri durumlar da ise, gizli nispi muvazaadan bahsedilmektedir. Bunun sonucunda gerçek iradelerine uygun olmayan görünürde bir hukuki işlem ve aslında yapmak istedikleri bir gizli işlem meydana gelmiş olur⁷.

2. Nisbi Muvazaanın Şartları

Bu tanım ve açıklamalara göre nisbi muvazaanın dört şartı vardır. Bunlar, görünürde bir hukuki işlemin bulunması, taraflar arasındaki gizli işlemin varlığı, üçüncü kişileri aldatma kastının mevcut olması ve taraflar arasında yapılan muvazaa anlaşmasıdır⁸.

a. Görünürdeki İşlem

Nisbi muvazaanın ilk şartı, tarafların görünürde bir hukuki işlem yapmış olmalarıdır. Böylece, taraflar üçüncü kişilere karşı hukuka uygun ve geçerli bir işlem yapmış gibi bir izlenim yaratmaktadırlar. Bu işlemde iradeler, istenen hukuki sonuca uygun değildir. Ancak, dış dünyaya farklı bir izlenim yaratılması amacıyla, taraflar gerçek iradelerini yansıtmayan bu işlemi akdederler. Burada, taraflar ya görünürdeki işlem ile aynı zamanda ya da bu işlemden önce gerçek iradelerini yansıtan hukuki işlemin başka bir işlem olduğu ve kendi aralarında istenen bu işlemin hukuki sonuçlarının geçerli olacağına dair bir muvazaa anlaş-

⁵ JÄGGI/GAUCH, Art.18, Nr. 86-90; KRAMER, Art.18, Nr.104; WIEGAND, Art.18, Nr.50; GAUCH/SCHLEUP,, Nr.1014; HUGUENIN, § 2, Nr. 198-200; BUCHER, AT, s.146 vd.; EREN, Genel Hükümler, s.349 vd.; ESENER, s.7; KILIÇOĞLU, s.98.

⁶ BGE 54 II 438.

⁷ JÄGGI/GAUCH, Art.18, Nr. 90-95.

⁸ EREN, Genel Hükümler, s.350 vd.; OĞUZMAN/ ÖZ, s.136.

ması yapmaktadırlar. Bu bakımdan, muvazaa zihni kayıttan ayrılmalıdır. Zihni kayıt halinde, taraflardan biri diğerlerinden saklanan gizli bir irade ile hareket etmektedir. Yani, burada herhangi bir muvazaa anlaşması söz konusu değildir⁹.

b. Gizli İşlem

Nisbi muvazaanın ikinci şart ise, tarafların görünürdeki işlemin arkasına sakladıkları ve gerçek iradelerini yansıtan gizli bir hukuki işlemin bulunmasıdır. Bu şart, nisbi muvazaayı, mutlak muvazaadan ayırmaktadır. Nitekim mutlak muvazaada taraflar hiçbir hukuki işlem iradesine sahip değildirler. Ancak, dış dünyaya farklı bir görünüm sunmak için, bir hukuki işlem yapmış gibi görünmektedirler. Nisbi muvazaada ise, aksine tarafların bir hukuki işlem iradesi mevcuttur, ancak bu irade görünürdeki değil, bunun arkasına gizlenen gizli bir hukuki işleme dönüktür¹⁰.

c. Aldatma Kastı

Nisbi muvazaanın üçüncü şartı ise aldatma kastının bulunmasıdır. Bu şart ile taraflar çeşitli amaçlarla üçüncü kişileri aldatmak için aslında yapmak istedikleri hukuki işlem yerine başka bir hukuki işlemi yapmış gibi göstermektedirler. Böylece, dışarıdan bakıldığında, üçüncü kişiler tarafından geçerli ve hukuka uygun bir hukuki işlem varmış gibi bir görüntü hâsıl olmaktadır. Ancak gerçekte taraflar böyle bir işlemi sadece aralarındaki gizli ilişkiyi saklamak kastı ve iradesi ile yapmaktadırlar. Aldatma kastının varlığı her somut olayın ayrı ayrı incelenmesi suretiyle tespiti gereken bir husustur. Bu bakımdan taraflarca yapılan hukuki işlemin içeriği, tarafların birbirine olan yakınlığı ve işlemin amacı bir bütün olarak ele alınıp değerlendirmeye tabi tutulmalıdır¹¹.

d. Muvazaa Anlaşması

Nihayet muvazaanın son şartını muvazaa anlaşması oluşturmaktadır. Bu anlaşma ile taraflar görünürdeki işlemin kendileri için hüküm ifade etmeyeceği, aralarındaki sözleşmenin sadece üçüncü kişileri aldatma amacıyla yapıldığı konusunda uyum içinde bulunurlar. Niteliğinden de anlaşılacağı üzere muvazaa anlaşmasının tarafları ile görünürdeki işlemin tarafları aynı kimselerdir. Muvazaa anlaşması herhangi bir şekilde tabi değildir. Dolayısıyla yazılı veya sözlü yapılabileceği gibi, açık ya da örtülü bir şekilde akdedilmesi de mümkündür¹². Bu anlamdaki muvazaa anlaşması görünürdeki işlemden önce veya en geç onunla aynı anda yapılabilir. Bu

⁹ JÄGGI/GAUCH, Art.18, Nr. 92-93; EREN, Genel Hükümler, s.350-351.

¹⁰ JÄGGI/GAUCH, Art.18, Nr. 112; KRAMER, Art.18, Nr.182; GAUCH/SCHLEUP,, Nr.1015; EREN, Genel Hükümler, s.352.

¹¹ JÄGGI/GAUCH, Art.18, Nr. 95; KRAMER, Art.18, Nr.114; GAUCH/SCHLEUP, Nr.1016; ESENER, s.41.

¹² BGE 24 II 581.

bakımdan, muvazaa anlaşması taraflarca hukuki işlemin kurulmasından sonra yapılan ve ibra veya sözleşme içeriğinin değiştirilmesine yönelik anlaşmalardan ayrılmalıdır. Muvazaa anlaşmasında taraflar, gerçek iradelerinin, dış dünyaya yansıtılmaları işlemin arkasında saklı kalacağına ilişkin anlaşmaktadırlar. Böylece, muvazaa anlaşmasının amacı, üçüncü kişilere karşı gizli işlemi saklamak amacıyla görünürde bir işlem yapılmasının kararlaştırılmasıdır. Burada, aldatma kastı ile yaklaşılacak üçüncü kişilerin, muvazaa anlaşması yapıldığı sırada belirli olması gerekmektedir. Başka bir deyişle, muvazaa anlaşması, belirli veya muhtemel üçüncü kişileri aldatma kastı ile yapılabilmektedir. Muvazaa anlaşması, taraflarca bizzat yapılabileceği gibi, temsilcileri aracılığı ile de yapılabilmektedir. Muvazaa anlaşması, görünürdeki işlemin tamamen muvazaalı olduğuna ilişkin, “tam muvazaa anlaşması” şeklinde yapılabileceği gibi, kısmi muvazaanın kararlaştırılması suretiyle de gerçekleştirilebilmektedir. Kısmi muvazaa anlaşmasında, taraflar arasında, görünürdeki işlemin bir kısmının muvazaalı olduğu, diğer kısmının ise gerçek iradeleri yansıttığına ilişkin bir anlaşma söz konusu olmaktadır¹³.

3. Nisbi Muvazaanın Hukuki Sonuçları

Nisbi muvazaanın hukuki sonuçları, görünürdeki işlem ve gizli işlem bakımından ayrı ayrı incelenmelidir.

a. Görünürdeki İşlem Bakımından

Her şeyden önce nisbi muvazaada görünürdeki işlemin hukuki durumu ele alınmalıdır. TBK m.19 göz önüne alınarak, tarafların üçüncü kişileri aldatmak için dış dünyaya varmış gibi gösterdikleri görünürdeki işlemin geçersiz olduğu belirtilmelidir. Bu geçersizlik, kesin hükümsüzlük, yani butlan yaptırımıdır¹⁴. Bu bakımdan, tüm görünürdeki işlemin tamamını kapsayan muvazaada, hukuki işlemin bütünü, bir kısmında söz konusu olan muvazaada ise, bu bölüm butlan yaptırımı ile geçersizdir. Dolayısıyla, hükümsüzlük türlerinden en ağırını teşkil eden butlan yaptırımının hukuki sonuçları, görünürdeki işlem bakımından uygulama alanı bulmaktadır¹⁵. Böylece, ilk olarak, görünürdeki işlemin geçersizliği her zaman dava veya irade açıklaması yoluyla ileri sürülebilmektedir. Yine, hâkimin muvazaayı resen göz önüne alması gerektiği kabul edilmektedir. Yani, taraflarca veya üçüncü kişiler tarafından ileri sürülmemiş olsa da, hâkim muva-

¹³ JÄGGI/GAUCH, Art.18, Nr. 92 vd.; KRAMER, Art.18, Nr.106; GAUCH/SCHLEUP, Nr.1015; WIEGAND, Art. 18, Nr.51; ESENER, s.23; EREN, Genel Hükümler, s.351-352.

¹⁴ “Doktrinde bir görüş, muvazaanın yokluk yaptırımına tabi olduğunu, nitekim batıl işlemlerde ciddi beyan iradesi mevcutken, muvazaalı işlemlerde bunun söz konusu olmadığını ileri sürmektedir.” Bkz; KRAMER, Art.18, Nr.156 vd.; WIEGAND, Art.18, Nr.126; KELLER/SCHÖBI, s.194; JÄGGI/GAUCH, Art.18, Nr. 120-121; GAUCH/SCHLEUP, Nr.1019; BUCHER, AT, s.146; EREN, Genel Hükümler, s.357; OĞUZMAN/ÖZ, s.135 vd.

¹⁵ BGE 78 II 224; BGE 96 II 390; BGE 72 II 155.

zaalı işlemin varlığına kanaat getirdiği hallerde, bu işlemin butlan yaptırımı ile geçersiz olduğuna karar vermelidir. Nihayet, muvazaalı işlem, kurulduğu andan itibaren geçersizdir. Başka bir deyişle, belirli bir zamanın geğmesi veya tarafların ya da hâkimin kararı ile hiçbir şekilde geğerlilik kazanamaz¹⁶.

b. Gizli İşlem Bakımından

Tarafların geręek iradelerini yansıtan gizli işlemin ise, TBK m.19 anlamında kural olarak geçerli olduğu kabul edilmektedir. Zira burada tarafların bilerek yarattıkları irade bozukluğu halinin aksine, onların esas iradelerini barındıran bir hukuki işlem söz konusu olmaktadır. Ancak, gizli işlemin geğerliliği yönünden, bu işlemin görünürdeki işlemin değil, aksine kendi mahiyetine ilişkin hükümlere tabi olduğu belirtilmelidir. Bu konu özellikle, geğerlilik şekline tabi sözleşmeler için önem taşımaktadır. Zira gizli işlemin niteliği itibariyle, kanunda şekle tabi bir sözleşme olması halinde, işlemin geğerliliği bu şekle uygun olarak yapılmış olup olmadığının incelenmesini gerektirmektedir. Bu bakımdan, somut olayda gizli işlemin tabi olduğu geğerlilik şekline uygun bir şekilde akdedilmiş olduğu sonucuna varılırsa, tarafların geręek iradelerini gösteren bu işlemin geğerliliği şüphesiz kabul edilmektedir. Ancak, aksine, işlemin geğerlilik şekline uygun olmadığı, yani şekle aykırılığın söz konusu olduğu takdir edilirse, bu halde TBK m.27 gereğince, gizli işlemin de görünürdeki işlem gibi butlan yaptırımı ile hükümsüz olması kaçınılmazdır¹⁷.

4. Muvazaalı İşlemlerin İleri Sürülmesi ve İspatı

Muvazaalı işlemlerin ileri sürülmesi ve ispatı, taraflar ve üçüncü kişiler bakımından farklı düzenlemelere tabi tutulmuştur.

a. Taraflar Bakımından

Her şeyden önce, muvazaa iddiası ve dolayısıyla da görünürdeki işlemin geğersizliği, anılan hukuki işlemin tarafları arasında her zaman ileri sürülebileceği kabul edilmektedir. Yani, sözleşme tarafları birbirlerine karşı muvazaa iddiasını ve görünürdeki sözleşmenin butlan yaptırımı ile geçersiz olduğunu her zaman ileri sürebilmektedir. Hatta, TMK m.19/2'de belirtilen durumun söz konusu olduğu hallerde bile, yani alacağın yazılı bir borę tanımına karşı üçüncü kişi tarafından kazanılmış olduğu durumlarda bile, taraflar birbirlerine karşı geğersizliği ileri sürebilmektedirler¹⁸.

¹⁶ OSER/SCHÖNENBERGER, Art.18, Nr. 11; GUHL/MERZ/KOLLER, s.124; von TUHR/PETER, s.294; ESENER, s.50.

¹⁷ JÄGGI/GAUCH, Art.18, Nr. 139 vd.; KRAMER, Art.18, n.182 vd.; KELLER/SCHÖBI, s.194; GAUCH/SCHLEUP, Nr.1021; EREN, Genel Hükümler, s.361; OĞUZMAN/ÖZ, s.137.

¹⁸ JÄGGI/GAUCH, Art.18, Nr. 126 vd.

Muvazaanın taraflarca ileri sürülmesi halinde, TMK m.6 göz önüne alınarak, iddiada bulunan taraf bunu ispatlamakla yükümlüdür. Kural olarak, hukuki işlemlerde taraflar iddialarını dayandırdıkları olguları her türlü delille ispatlayabilmektedirler. Ancak, muvazaanın taraflarca ispatı bakımından, bu kural sınırlandırılmıştır. Nitekim, HMK m.200-201'e göre, taraflar yazılı veya resmi şekilde yapmış oldukları bir sözleşmedeki muvazaayı ispat etmek için, yazılı delil getirmek zorundadırlar. Bu gibi işlemlerde tanık dinlenmez. Ancak, muvazaalı sözleşme resmi yazılı şekilde yapılmışsa, ispat yönünden yazılı delil sunulmasının yeterli olduğu kabul edilmektedir¹⁹.

b. Üçüncü Kişiler Bakımından

Görünürdeki işlemin geçersizliği, yani muvazaa iddiası üçüncü kişiler tarafından da ileri sürülebilmektedir. Nitekim ilgili hukuki işlemin geçersizliğinin, sözleşme tarafları dışında üçüncü kişilerin menfaatini de etkilemesi muhtemeldir²⁰. Nitekim örneğin alacağın muvazaalı olarak temlikinde, borçlunun alacağı temlik alana karşı, görünürdeki temlik işleminin geçersiz olduğunu ileri sürebilmelidir. Zira borçlunun bu işlemin geçersizliğinin tespitinde menfaati vardır²¹. Nitekim muvazaa iddiasının üçüncü kişiler tarafından ileri sürülmesi için "üçüncü kişinin hukuki bir menfaatinin bulunması" veya "görünürdeki işlemin geçerliliği veya geçersizliğinin tespitinin üçüncü kişiyi dolaylı olarak etkilemesi" şartları aranmaktadır²².

Muvazaanın üçüncü kişiler tarafından ileri sürülmesi halinde, deliller yönünden bir sınırlandırma yapılmamıştır. Zira bu kişilerin ilgili sözleşmeye taraf olmamalarından dolayı, onlardan yazılı delil sunmaları beklenmemelidir. Bu nedenle, muvazaa iddiasını ileri süren üçüncü kişiler, bu iddialarını tanık da dâhil her türlü delille ileri sürebilmektedirler²³.

II. HİSİMLAR ARASI SATIŞ SÖZLEŞMELERİNİN MUVAZAALI OLMASININ HUKUKİ SONUÇLARI

Hısımlar arası satış sözleşmelerinin muvazaalı işlemin emaresi olduğuna ilişkin fiili karine, hukuki sonuçlarını temel olarak, muvazaanın taraflarca ispatı, edinilmiş mallara katılma rejiminin tasfiyesi ve muris muvazaasına ilişkin uyuşmazlıklarda göstermektedir. Bu başlık altında, fiili karinenin bu alanlara etkisi ayrıntılı olarak incelenecektir.

¹⁹ ESENER, s.84; EREN, Genel Hükümler, s.364.

²⁰ BGE 72 II 279.

²¹ BGE 31 II 112.

²² BGE 72 II 180.

²³ JÄGGI/GAUCH, Art.18, Nr. 130 vd.; ESENER, s.110.

1. Muvazaanın Taraflarca İspatı Bakımından Sonuçları

Daha önce de belirtildiği gibi, muvazaanın taraflarca ispatında, HMK m.200-201 göz önüne alınarak, yazılı delil ile ispat kuralı geçerlidir. Yani, muvazaalı sözleşmenin tarafları, ileri sürdükleri muvazaa iddiasını kural olarak sadece yazılı delil ile kanıtlayabilmektedirler. Diğer taraftan HMK m.203'te de açık olarak ifade edildiği üzere, muvazaanın üçüncü kişiler tarafından ileri sürülmesi halinde, delil serbestliği kuralı geçerlidir. Böylece, muvazaayı iddia eden üçüncü kişi, bu iddiasını tanık da dâhil her türlü delille kanıtlayabilme yetkisine sahip bulunmaktadır.

Muvazaanın ispatına ilişkin kurallar, bu sayılanlardan ibaret olmakla beraber, özellikle tarafların ileri sürdükleri muvazaa iddiasını kanıtlamaları yönünden önemli bir istisnanın mevcut olduğu belirtilmelidir. Zira bu istisna, yukarıda anılan içtihatlarda kabul edilen ve hısımlar arasındaki satışların muvazaanın emaresi olduğunu ifade eden fiili karinenin esaslı sonuçlarından birisini oluşturmaktadır. Daha önce zikredilen YİBK. 27.03.1957 g. ve E. 1956/12 K. 1957/2 sayılı kararında, yine bu içtihada atıf yapan Yargıtay'ın diğer kararlarında²⁴ ve İFM'nin anılan kararlarında²⁵ özetle; "Müşterek mülkün hissedarı, hissesini karı ve kocaya evlada veyahut akrabaya temlik etmesi halinde şeklen satış akdi bulunsa bile hakikatte satıştan gayri miras hukukuna müteferri maksatların veya hibe gibi mülahazaların hâkim olduğu ahvalde, bu yöndeki savunmanın tanık dahil her türlü delille kanıtlanması mümkündür. Anılan İçtihadı Birleştirme Kararı sözleşmede taraf olan kişinin işlemde muvazaa savunmasında bulunamayacağı kuralının bir istinası olduğu" açıkça belirtilmiştir. O halde, hısımlar arasındaki satış sözleşmelerinde, nisbi bir muvazaanın söz konusu olduğunun fiilen kabul edildiği sabittir. Böyle bir durumda da, tarafların muvazaa iddiasını HMK'daki genel kuralın istisnası olarak her türlü delille ispatlayabilecekleri yerleşmiş içtihatlar tarafından kabul edilmektedir.

Bize göre, hısımlar arasındaki hukuki işlemlerde, tarafların muvazaayı ispat etmesi bakımından böyle bir istisnanın benimsenmesi yerindedir. Nitekim zaten, "Senetle İspat Zorunluluğunun İstisnaları" başlığı altında düzenlenen HMK m.203/a'da; "Altsoy ve üstsoy, kardeşler, eşler, kayınbaba, kaynana ile gelin ve damat arasındaki işlemler" de tanık da dinlenebileceği açıkça hükme bağlanmıştır. Bu bakımdan, ilgili içtihatlar ile benimsenen bu istisnanın, hukuka uygun olduğu şüphesizdir. Ancak, anılan içtihatlarda, HMK m.203/a'dan farklı olarak hısımlar arasında herhangi bir sınırlama yapılmamış olduğu vurgulanmalıdır.

²⁴ Yargıtay HGK, 24.06.2015 g. ve E.2014/315, K. 2015/1744; Yargıtay HGK, 27.05.2015 g.,2013/2268 E., 2015/1437 K.; Yargıtay 14.HD., 15.12.2014 g., 2014/10130 E., 2014/14355 K.; Yargıtay HGK, 15.12.2010 g., 2010/6-572 E., 2010/656 K.

²⁵ BGE 87 II 263; BGE 115 II 175; BGE 116 II 164.

Nitekim, daha önce de belirtildiği gibi ilgili yargı kararlarında “Anılan kararın uygulanabilmesi için öncelikle satışın, satış tarihi itibarıyla doğrudan mirasçılar arasında yapılması gerekmeyip, temlikin taraflarının akraba olması yeterli” sayılmıştır. Böylece, burada, HMK m.203/a’nın kapsamının genişletildiği sonucuna varılmalıdır. Bu sonucun da hukuk mantığı ile bağdaştığı kabul edilmelidir. Zira, bir kişinin eşi ile yaptığı muvazaalı işlemlerdeki gerçek amacının, teyzesi veya yeğeni ile yaptığı işlemlerde benimsememesi için hiçbir kabul edilebilir sebep bulunmamaktadır. Bu nedenle, özellikle üçüncü kişileri aldatmak amacıyla yapılan görünürdeki satış sözleşmelerinin arkasına gizlenen bağışlama sözleşmelerinde, hısımlar arasında herhangi bir yakınlık derecesi gözetmek anlamsızdır. Çünkü, kişilerin, hısımlarını koruma ve üçüncü kişilere karşı kayırma iradesi, herhangi bir sınırlama yapılamayacak kadar soyut bir konudur. Bundan dolayı da bahsi geçen fiili karinenin ve hukuki sonuçlarının, hısımlar arasında herhangi bir ayırım yapılmaksızın uygulanması, hukukun temel ilkesi olan eşitliğin bir gereğidir.

2. Edinilmiş Mallara Katılma Rejiminin Tasfiyesi Bakımdan Sonuçları

Eşlerin iradi bir mal rejimi seçmemiş oldukları hallerde, TMK m.218 vd. hükümleri uyarınca kanuni mal rejimi olan edinilmiş mallara katılma rejimine tabi olacakları açıktır. TMK m.225’e göre ilgili mal rejimi; “ eşlerden birinin ölümü veya başka bir mal rejiminin kabulüyle sona erer. Mahkemece evliliğin iptal veya boşanma sebebiyle sona erdirilmesine veya mal ayrılığına geçilmesine karar verilmesi hâllerinde, mal rejimi dava tarihinden geçerli olmak üzere sona erer”. Mal rejiminin sona ermesi ile tasfiye aşaması başlamaktadır. Tasfiye aşamasında, eşlerin birbirlerinden talep edecekleri katılma alacaklarının tespiti amaçlanmaktadır.

İlgili mal rejiminde eşlerin katılma alacağının belirlenmesi, esas olarak, mülkiyeti eşlerden birisine ait olan malvarlığı değerlerinin edinilmiş mal kapsamında değerlendirilmesini şart koşmaktadır. Bu bakımdan TMK’da, edinilmiş mal ve kişisel mal ayrımı yapılmış ve sadece edinilmiş mal olarak nitelendirilebilecek mallar üzerinde diğer eşin katılma alacağının söz konusu olabileceği hükme bağlanmıştır. Hangi malvarlığı değerlerinin edinilmiş mal sayılacağı TMK m.219’da düzenlenmiştir. Buna göre; “ Edinilmiş mal, her eşin bu mal rejiminin devamı süresince karşılığını vererek elde ettiği malvarlığı değerleridir. Bir eşin edinilmiş malları özellikle şunlardır: Çalışmasının karşılığı olan ednimler, Sosyal güvenlik veya sosyal yardım kurum ve kuruluşlarının veya personele yardım amacı ile kurulan sandık ve benzerlerinin yaptığı ödemeler, çalışma gücünün kaybı nedeniyle ödenen tazminatlar, kişisel mallarının gelirleri, edinilmiş malların yerine geçen değerler”dir.

Edinilmiş mal kapsamında değerlendirilmeyen malvarlığı değerleri ise, kişisel mal olarak nitelendirilmekte ve mal rejiminin tasfiyesinde göz önüne alınmamaktadır. Kişisel mallar ise TMK m.220’de hükme bağlanmıştır. Buna göre; “eşlerden birinin yalnız kişisel kullanımına yarayan eşya, mal rejiminin başlangıcında eşler-

den birine ait bulunan veya bir eşin sonradan miras yoluyla ya da herhangi bir şekilde karşılıksız kazanma yoluyla elde ettiği malvarlığı değerleri, manevî tazminat alacakları, kişisel mallar yerine geçen değerler” kişisel mal sayılmaktadırlar.

Edinilmiş mallara katılma rejiminin tasfiyesine ilişkin TMK m.219 vd hükümleri göz önüne alınarak, devirlerin bedel karşılığı yapılan satış sözleşmeleri ile gerçekleşmiş olması halinde, eşin katılma alacağı talep hakkının mevcut olduğu sonucuna varılmalıdır. Nitekim, edinilmiş mallara katılma rejimine ilişkin TMK m.219 ve m.220’de açık olarak, “mal rejiminin başlangıcında eşlerden birine ait bulunan veya bir eşin sonradan miras yoluyla ya da herhangi bir şekilde karşılıksız kazanma yoluyla elde ettiği malvarlığı değerleri”nin kişisel mal kapsamında olduğu belirtilmektedir. Yine edinilmiş mallara katılma rejiminin tasfiyesini düzenleyen TMK m.225 vd.’da, “tasfiyede malların kişisel mal ve edinilmiş mallar olarak ayrıldığını ve değer artışı payı ve katılma alacağının sadece edinilmiş mallar için söz konusu olabileceği” ifade edilmektedir²⁶.

İlgili içtihatlarda benimsenen fiili karinenin uygulanması, edinilmiş mallara katılma rejiminin tasfiyesinde büyük bir önem arz etmektedir. Zira, hısımlar arası satış sözleşmelerinin muvazaalı olduğunun benimsenmesi ile görünürdeki satış sözleşmesinin geçersiz olduğu sonucuna varılmaktadır. O halde, ilgili satış sözleşmesine konu olan malvarlığı değerinin karşılıksız olarak edinildiğine ilişkin varsayım devreye girmektedir. Diğer taraftan, hısımlar arasındaki satış sözleşmelerinde, tarafların gerçek iradelerinin bağışlama olduğuna yönelik görüş ile de bu varsayım desteklenmektedir. Bunun sonucunda da, gizli işlem niteliğindeki bağışlama sözleşmesinin şekle uygun bir şekilde yapılmış olduğuna kanaat getirildiği hallerde, eşlerden birinin evlilik içinde herhangi bir hısmından edindiği malın, karşılıksız olarak edinildiği neticesi doğmaktadır. Bu durum da, ilgili malvarlığı değerinin “kişisel mal” olarak nitelendirilmesine ve mal rejiminin tasfiyesinde hesaba katılmamasına neden olmaktadır. Gizli işlem niteliğindeki bağışlama sözleşmesinin kanunda öngörülen şekle uygun olarak yapılmadığı hallerde ise, bu işlem de görünürdeki işlem gibi butlan yaptırımı ile geçersiz olduğundan, herhangi bir malvarlığı devri de söz konusu olmamaktadır. Böylece, bu durumda da zaten, ilgili malvarlığı değeri mal rejiminin tasfiyesi bakımından katılma alacağı talep edilen eşin mülkiyetinde bulunmamaktadır.

Kanımızca, hısımlar arası satış sözleşmelerinin muvazaanın emaresi olduğuna ilişkin bu fiili karinenin, kanuni mal rejimi olan edinilmiş mallara katılma rejiminde uygulama alanı bulması, hakkaniyete uygundur. Zira ilgili mal rejiminin yürürlüğe girmesindeki temel amaç, özellikle herhangi bir maddi geliri olmayan ve evliliğin devamı süresince eşinin edindiği malvarlığı değerlerine emeği ile katkıda

²⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz.; DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s.204 vd.; AKINTÜRK/ ATEŞ KARAMAN, s.154 vd.; KILIÇOĞLU, Aile Hukuku, s.338 vd.

bulunan kişilerin mağduriyetini önlemektir. Ancak, bu temel amaç ile beraber, kanun koyucunun bu haklı koruması kapsamında, eşlerin bu durumu kötüye kullanmaları da muhtemeldir. İşte, bu fiili karine ile bir taraftan kanunun amacı korunurken, diğer taraftan bu amacın TMK m.2/2 anlamında kötüye kullanılması engellenmiş olmaktadır. Böylece, söz konusu fiili karinenin TMK m.2’de düzenlenen dürüstlük kuralının özel bir sonucu niteliğinde olduğu kabul edilmelidir.

3. Muris Muvazaası Bakımından Sonuçları

Mirasçılardan mal kaçırmak ve özellikle de saklı pay kurallarını ihlal etmek amacıyla yapılan muvazaalı işlemler, doktrinde ve uygulamada “muris muvazaası” olarak nitelendirilmektedir. Nitekim Yargıtay da ilgili bir kararında²⁷ muris muvazaasını; “uygulamada ve öğretide "muris muvazaası" olarak tanımlanan muvazaanın, niteliği itibariyle nisbi (mevsuf-vasıflı) muvazaa türü olduğu, söz konusu muvazaada miras bırakan gerçekten sözleşme yapmak ve tapulu taşınmazını devretmek istediği, ancak mirasçısını miras hakkından yoksun bırakmak için esas amacını gizleyerek, gerçekte bağışlamak istediği tapulu taşınmazını, tapuda yaptığı resmi sözleşmede iradesini satış veya ölünceye kadar bakma sözleşmesi doğrultusunda açıklamak suretiyle devrettiği” şeklinde açıklamıştır. Muris muvazaasında söz konusu olan esas itibariyle, mirasbırakanın sağlararası tasarruf yoluyla yaptığı nisbi muvazaalı işlemlerdir. Muris muvazaası, tenkise tabi sağlararası kazandırmalardan biri olarak TMK m.565/4’de açık olarak hükme bağlanmıştır. İlgili düzenlemeye göre; “Mirasbırakanın saklı pay kurallarını etkisiz kılmak amacıyla yaptığı açık olan kazandırmalar”ın ölüme bağlı tasarruflar gibi tenkise tabi olduğu ifade edilmektedir. Kanun koyucu, ölüme bağlı tasarrufların aksine sadece TMK m.565’te sınırlı olarak belirtilen sağlararası tasarrufların tenkise tabi olduğuna hükmetmiştir. Muris muvazaası da bu sınırlı sayıdaki sağlararası tasarruflardan birisini teşkil etmek suretiyle, her somut olayda özenle tespit edilmesi gereken bir nitelik sergilemektedir. Nitekim, somut olayda muris muvazaasının tespiti, nisbi muvazaanın hukuki sonuçlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Başka bir deyişle, bu halde görünürdeki işlem butlan yaptırımını ile geçersiz, gizli işlem de şekle uygun olduğu ölçüde geçerli sayılmaktadır. Ancak, muris muvazaası ifadesinin, sadece görünürdeki taşınmaz satış sözleşmesinin arkasına gizlenen bağışlama sözleşmesi şeklinde yapılan nisbi muvazaalı işlemleri içerdiği açıktır. Bundan dolayı da, muris muvazaasının hukuki sonuçlarının, görünürdeki taşınmaz satış sözleşmesi ile beraber gizli taşınmaz bağışlama sözleşmesinin de geçersiz olduğu şeklindedir. Zira, taşınmaz bağışlama sözleşmesine ilişkin iradelerin resmi şekilde vücut bulmaması, bu sözleşmenin geçersiz olması sonucunu doğurmaktadır²⁸.

²⁷ Yargıtay 1.HD, 16.09.2013 g., 2013/13138 E., 2013/12593 K.

²⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz.; FORNI/PIATTI, Art.527, Nr. 10-12; DURAL/ÖZ, s.262 vd; ERMAN/İMRE, s.267.

Konuya ilişkin bir Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararında da²⁹, bu durum; “Muvazaa nedeniyle satış sözleşmesi geçersiz sayılsa bile gizli hibe akdi geçerli olacağından mirasçının Borçlar Kanununun 18. maddesine dayanarak açacağı davada yarar bulunmadığı ve bu nedenle bir sonuç doğurmayacağı düşüncesini de kabul etmek olanaksızdır. Gerçekten böyle bir davayı açacak kimsenin, davada yararının bulunması zorunludur. Ve ilke olarak da gizli akit geçerlidir. Ancak gizli akdin geçerli sayılabilmesi için tüm koşulların oluşmuş olması zorunludur. İçtihadı Birleştirmeye konu, tapuda kayıtlı bir taşınmaz malın muvazaalı olarak satışıdır. Böyle bir durumda gizli akdin geçerli sayılabilmesi için gizli akit, biçim koşuluna (şekil şartına) bağlı ise biçim koşulunun da gerçekleşmiş olmasında zorunluluk vardır. Aksi durumda hibe sözleşmesinin varlığından söz edilemez. Çünkü Tapu Memuru önünde açıklanan irade, bir ivaz karşılığı mülkiyetin aktarılması iradesidir ki, sadece bu iradeye resmiyet verilmiştir. Satışa ilişkin resmi işlemin gizli akdi de içine alacağı kabul edilemez” şeklinde açıkça ifade edilmiştir.

Çalışmamızda esas aldığımız ilgili fiili karinenin, her somut olayda muris muvazaasının tespitine ilişkin değerlendirmede büyük bir rol oynadığı kuşkusuzdur. Zira, mirasbırakanın sağlığında herhangi bir hısmı ile akdettiği taşınmaz satış sözleşmesinin, temelde muvazaalı olduğu ve gerçek iradelerin bağış amacına yönelik bulunduğu kabulü, muris muvazaasının ispatı bakımından önemli sonuçlar doğurmaktadır. Her şeyden önce, TMK m.6’da yer alan genel ispat yükü kuralının, burada uygulama alanı bulan fiili karine ile ters döndüğü kabul edilmelidir. Böylece, muris muvazaasını iddia eden kişiden, TMK m.6’daki genel kuralın aksine, bu iddiasını kanıtlaması beklenmemeli, bilakis burada bu iddianın doğru olmadığına ilişkin ispat yükünün karşı tarafa geçtiği benimsenmelidir. Zira, günümüzdeki Yargıtay kararlarında da savunulan ve ilgili emsal içtihatlardan doğan bu görüşün, fiili bir karine niteliğinde olduğu açıktır. Karinelerin, TMK m.6’daki genel ispat yükü kuralının istisnasını oluşturduğu kuşkusuzdur.

Diğer taraftan anılan fiili karinenin, muris muvazaası iddiasının ileri sürülmesindeki etkisine de değinilmelidir. Nitekim, “hısımlar arasındaki satış sözleşmelerinin muvazaalı olması varsayımının kabulünde, hukuki işlem taraflarının sadece akraba olmalarının yeterli olduğu, yani birbirlerine mirasçı olmalarının şart olmadığı” ifade edilmektedir³⁰. O halde, bunun sonucunda, TMK m.560 vd. hükümleri çerçevesinde, sadece saklı paylı mirasçılar tarafından ileri sürülebilen muris muvazaası iddiasının, ilgili işlemin geçersizliğinde menfaati olan üçüncü kişiler tarafından da ileri sürülebilmesi kabul edilmiş olmaktadır. Böylece, hısımlar arasında yapılan taşınmaz satış sözleşmelerinin, muris muvazaası niteliğinde

²⁹ Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu 01.04.1974 gün ve 1/2 sayı; aynı şekilde bkz., Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu, 7.10.1953 gün ve 8/7 sayı.

³⁰ Bkz, dipnot N. 2.

olduğu, saklı payı ihlal edilen mirasçılar dışında, menfaati bulunduğu tespit edilen üçüncü kişiler tarafından da ileri sürülebilmektedir. Bu anlamda, özellikle mirasbırakana hısım olmakla beraber mirasçı sıfatına sahip olmayan sözleşme tarafının, muris muvazaası iddiasını bizzat ileri sürmesi imkanı doğmaktadır, ki bu, olması gereken hukuk (de lege feranda) bakımından yerindedir.

SONUÇ

Uygulamada en sık başvuru tipik sözleşmelerden birisini teşkil eden satış sözleşmelerinin, hısımlar arasında yapılmış olması halinde, farklı hukuki sonuçların gündeme gelebileceği aşikârdır. Nitekim çalışmamızda esas aldığımız içtihadı birleştirme kararı ile bu durum açıkça vurgulanmıştır. Üçüncü kişileri aldatmak ve kendi menfaatlerini korumak adına hiçbir karşılık beklenmeden, muvazaa kurumunu ortaya çıkarmasında, hısımlar arasındaki yakın ilişkinin rolü şüphesiz olarak çok etkilidir. Bu nedenle, anılan içtihadı birleştirme kararı, hısımlar arasında akdedilen satış sözleşmelerine her zaman şüphe ile bakılması sonucunu doğurması bakımından yerinde görülmelidir. Zira hısımlar arasındaki satış sözleşmelerinin muvazaa emaresi olduğuna ilişkin bu fiili karine ile özellikle hısımlar arasında yapılan muvazaalı satış sözleşmelerinden dolayı mağdur olan ve ispat güçlüğü çeken kişilerin menfaatlerinin korunması sağlanmaktadır. Bu sebeple ilgili karine, “dürüstlük ilkesine” ve “hukuk ve hakkaniyete” uygun ve adil bir karar verilmesinde her zaman göz önüne alınmalıdır.

Hısımlar arasındaki satış sözleşmelerinin muvazaa emaresi teşkil ettiğine ilişkin fiili karinenin ortaya koyulan önemi, bunun hukukun diğer alanlarındaki etkisinin de incelenmesini haklı göstermektedir. Bu bakımdan kişilerin yaşamları ve evlilikleri boyunca hısımları ile akdettikleri satış sözleşmelerinin, muvazaalı olup olmadıklarının ayrıca incelenmesi, mal rejiminin tasfiyesi ve saklı pay kurallarının uygulanması bakımından büyük bir önem arz etmektedir. Nitekim anılan sözleşmelerin geçersiz sayılması ya da edinilen malların ivazsız olarak devredildiğinin anlaşılması ile hakkın kötüye kullanılmasının yaptırımını ortaya çıkmakta ve bu sayede aldatılan üçüncü kişiler korunmaktadır. Öte yandan, söz konusu fiili karine ile tarafların muvazaayı yazılı delille ispatlama kuralına da önemli bir istisna getirilmektedir. Bu sayede de, muvazaalı işlemde dolayı zarar gören, ancak ispat zorluğu çeken tarafın menfaati korunarak, kişilerin hukuka aykırılığın giderilmesine yönelik çabaları göz önüne alınmaktadır.

Anılan gerekçelerle, hısımlar arasında yapılan satış sözleşmelerinin muvazaa emaresi teşkil ettiğine ilişkin fiili karinenin önemli bir hukuki ihtiyacı karşıladığı açıktır. Bu sebeple, anılan karinenin benimsenmesi ve uygulanmasının, birçok durum bakımından adil sonuçlar doğuracağı kabul edilmelidir.

KAYNAKÇA

- AKINTÜRK, Turgut/ ATEŞ KARAMAN, Derya: Aile Hukuku, Cilt II, İstanbul 2015.
- BUCHER, Eugen: Obligationenrecht, Allgemeiner Teil, II.Auflage, 1988.
- DURAL, Mustafa/ÖĞÜZ, Tufan/GÜMÜŞ, Mustafa Alper: Türk Özel Hukuku Cilt III, Aile Hukuku, İstanbul 2015.
- DURAL, Mustafa/ÖZ, Turgut: Türk Özel Hukuku Cilt IV, Miras Hukuku, İstanbul 2013.
- EREN, Fikret: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 14.Baskı, Ankara 2012.
- ERMAN, Hasan/İMRE, Zahit: Miras Hukuku, İstanbul 2015.
- ESENER Turhan: Türk Hususi Hukukunda Muvazaalı Muameleler, Ankara 1956.
- GAUCH, Peter/SCHLEUP, Walter R.: Schweizerisches Obligationenrecht, Allgemeiner Teil, Band I, Zürich 2008.
- GUHL/MERZ/KOLLER: Das Schweizerische Obligationenrecht, 8.Auflage, Zürich 1991.
- HONSELL/VOGT/GEISER: Basler Kommentar, Zivilgesetzbuch II, Art. 457-977 ZGB, 2.Auflage, (FORNI/PIATTI).
- HONSELL/VOGT/WIEGAND: Herausgeber von Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht, Obligationenrecht I, Basel; Frankfurt am Main; Helbing und Lichtenhahn 1996, (WIEGAND).
- HUGUENIN, Claire: Obligationenrecht, Allgemeiner Teil, I.Teil, Zürich 2012.
- JÄGGI, Peter/GAUCH, Peter: Obligationenrecht, Kommentar zu Art.18 OR, Teilband V 1b, Zürich 1980.
- KELLER/SCHÖBI: Das Schweizerische Schuldrecht, Band I, Allgemeine Lehren des Vertragsrechts, Basel/Frankfurt 1988.
- KILIÇOĞLU, Ahmet: Aile Hukuku, Ankara 2015, (Aile Hukuku).
- KILIÇOĞLU, Ahmet; Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 2.Baskı, Ankara 2002.
- KRAMER, Ernst: Berner Kommentar, Bd. VI, I.Abt., I.Teilband, Lieferung, I.Obligationenrecht, Allgemeine Bestimmungen, Art.18 OR, Bern 1985.
- OĞUZMAN, Kemal/ ÖZ, Turgut: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt I, İstanbul 2011.
- OSER/SCHÖNENBERGER: Zürcher Kommentar zum Obligationenrecht, Art. 1-529, Zürich 1945.
- von TUHR/PETER: Allgemeiner Teil des Schweizerischen Obligationenrechts, Band I, Zürich 1979.